

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД

2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИН

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећу Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за дугим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН).	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>признање</i> : <i>признавање</i> , <i>придружење</i> : <i>придруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>йоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>йри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радићи</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Назви за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіе</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'373.231
821.163.41.08-31 Ћопић Б.

Оригинални научни рад
Примљено 25. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

МИРЈАНА Н. СТОЛИСАВЉЕВИЋ*
(Универзитет у Бањој Луци,
Филолошки факултет)

„УНУТРАШЊОСТ“ ПОЕТОНИМА *ТИГАР* БРАНКА ЋОПИЋА

Рад тематизује темељни интердисциплинарни проблем ономастике књижевног текста: однос литерарног имена, поетонима *Тигар* из романа *Глуви баруџи* Бранка Ћопића и његовог протоимена из пишчевог говорног модела те лика и протоликава.

Кључне ријечи: поетоним, протооним, надимак, протолик, асоцијација.

1. Нема ништа дословније при организацији приповиједања која подразумева успостављање „везе између поступка склапања сижеа и општих стилских поступака“ (В. Шкловски) од карактеризације лика кроз име. У томе је сажета умјетност ријечи, посебно у именовању искључиво путем надимка у коме долази до „поистовјеђивања ријечи и денотата које је толико карактеристично за митолошко схватање“ (Лотман–Успенски 1979: 366). По својој природи надимак је онеобичавајућа форма именовања и најједноставнији начин карактеризације лика који сасма непосредно „денунцира“ његовог носиоца. Као такав, омиљен је код Ћопића, који је нарочито његовао поступак персифлаже, у коме је наступао као својеврсни подсмјевач и подругљивац. У том погледу најупечатљивији је поетоним *Тигар*, који срећемо у знаменитом *Глувом баруџу*, у коме овај надимак наступа као својеврсна поетска слика. Ослободивши је испод седиментних наноса идеологије, која је унапријед задавала регистар у коме ће бити прочитана, третирали смо је не као окамењену слику мишљења, већ прустовски, као знак са сјећањем на протознак потекао из пишчевог првостепеног језика.

* mirjana.bl@gmail.com

„Преломили“ смо га кроз својеврсну подгрмечку слику свијета, коју добро познајемо, будући да потичемо из Топићевих Хашана и прочитали га у регистру његовог завичајног идиома. У „читању“ овог поетонима са становишта пишчевог „трећег“ дискурса, како га именује Цветан Тодоров, ослонили смо се на наше интуитивно знање о подгрмечкој култури, које се тиче познавања „унутрашњег говора“, тих многобројних тананих комуникационих кодова и конвенција које се тичу знања о унутрашњости ријечи, тзв. *verbum interius* (Гронден 2010: 10). Тек читање овог знака окренутог изнутра омогућило нам је да допремо до његовог запретеног значења које се односило на сложену појмовну мрежу, која није никакав „предјезички“ свијет него, према Грондену, филозофском херменаутичару, један на језику саздан свијет. Он се поуздано може одгонетнути једино путем асоцијације као трансјезичког процеса који није дословно језички, али зато јесте посредован језиком. Асоцијација, наиме, шири семантичко поље поетског знака тако што се кроз присутни поетоним са његовим изразом и значењем асоцира одсутни протооним, а кроз књижевни лик асоцијативно призивају могући протоликови који су у процесу поетског моделовања били, према ријечима Густава Гијома, „у дну пишчеве мисли институисани и спремиштени“.

На тај начин пружена нам је јединствена прилика за другачију читљивост запретених семантема, које су досад биле утамничене у предјелу означеног. Путем својеврсне транстекстуалне реконструкције значења „пробудили“ смо у овом динамичном, мозаичном знаку његово аутентично значење, онакво какво је писац уградио у њега с намјером да се, поред осталог, подсмјехне у лице оновременој идеолошкој цензури тиме што је команданта цијеле Подгорине назвао само *Тигром*. Речено шкловскијевски, тим знаком семантизованим да наступа као „изневјерено очекивање“, писац је изразио оно што је најамбициозније у овоме јунаку; да буде означитељ војерске, нарцисоидне, уљепшане (ауто)презентације партизанског команданта, који се као такав цинично огледа у једном управо супротном надимку *Зеко*, како је гласио *Тигров* тајни надимак у дјетињству.

Име *Зеко* најкраћа је антитеза славном шпанском борцу с којим чини надимачки парњак, који за собом повлачи у асоцијативно-мотивационом низу и остале слободне вербалне асоцијације дате у виду значењских антиномија: домаће–туђе, дјетињство–младост, Шпанија–Подгорина, као и ону зоонимску: *зеко* – мала, плашљива животиња, наспрам *тигра* – велике и храбре животиње. *Зеко* као подругљиви надимак из дјетињства доима се као метафора за тог јунака „ријешеног

да се огледа са самим поскоком, с највећом змијурином, с аждајом“. Контрастивно накалемљен на фигуративни надимак *Тигар*, тајно име *Зеко* временом као да ишчежава, уступајући своје означитељско мјесто надимку *Тигар*. Међутим, испоставиће се да је оно и даље присутно, али у одсуству, у тренутку јунаковог убиства, кад су се оба надимка, од којих ниједно није добило пуну означитељску репрезентацију, изједначили „у равнодушној тишини шума, лишћа и трава“.

„На тврду друму, савијен у грчевито клупко, ситан као дјечак, уска лица, лежи у војничкој униформи, смирен и утишан, Зеко, с ознаком команданта одреда на мртву рукаву. [...] Тутањ канонаде хучно надире и свија се, чини се, око једва уочљива центра на пуну друму, мртва команданта.

– Тигре, устај, ено их, буде се из сна мрке кожунлије, крвоперци, преживари! Устани, команданте, поведи, твоји омладинци крећу на пробој!“ (260).

2. У овом постидеолошком времену, у коме је дошло до „промјене режима видљивог и невидљивог“, стекли су се услови да поетоним *Тигар* прочитамо у другачијем регистру, као новчић са двије стране; на једној страни би био грб као ознака својеврсног идеолошког регистра у коме га ваља читати, а на другој профил команданта *Тигра*, који му даје идеолошку вриједност. Господари над означитељима отишли су, канда, у историју, отворивши простор да овај поетоним, као и Ћопићево цјелокупно дјело, сагледамо изван окамењеног режима знакова који је задавао тачно одређен хоризонт значења. Таква је била и интерпретативна машинерија, која је наметала своју унапријед задату „кутију са алатом“, оспособљену за једнодимензионално читање поетског текста. Промјеном идеолошког режима у коме се ово дјело сагледава, дошло је до промјене у самој унутрашњости ријечи поетонима *Тигар*, тако да смо данас у прилици да видимо оно што је досад било невидљиво.

У семиогенези овог поетског знака пошли смо од питања: која је била изворна, употребна норма за ријеч „тигар“ у пишевом завичајном говору и шта је у устима подгрмечких устаника она значила? Како ју је писац потом адаптирао у властити поетоним поигравши се њоме тако што је у предњи план истурио означитељ са његовим денотативним, афирмативним, зоонимским значењем, док је изворни означитељ са његовим мутним поријеклом сакрио, премда је управо у њему била садржана изузетна конотативна вриједност овог знака?

Поставивши ријеч „тигар“ у центар испитивања, анализом вербалних асоцијација установили смо да у оновременој језичкој ствар-

ности која се односила на период почетка 1942. године, коју тематизује роман *Глуви баруџи*, ријеч „тигар“ уопште није постојала у подгрмечкој природнојезичкој средини и њеној слици свијета. Пишчев „трећи дискурс“ познавао је само сродну ријеч „арслан“ као име за лава, која је опет потицала из јединог другостепеног моделативног система који је Ћопићев првостепени језик познавао, а то је епска народна пјесма. Ријеч „тигар“ у мрежи вербалних асоцијација активирала је тако знање о другој ријечи, штавише, синтагми „љути арслан“. Ова вербална асоцијација указивала је на дисперзију асоцијативног поља омогућујући нам „увид у мјесто које је ова ријеч имала у систему ријечи с којим је повезана асоцијативним односима“ (Пипер 2009: 85). Ти односи су, према ријечима Предрага Пипера, коаутора *Асоцијативног речника српског језика* (Пипер–Драгићевић–Стефановић 2005), вишедимензијални и имају своју језичку и ванјезичку основу. Лексички центар ријечи-стимуланса зване „тигар“ до 1942. године имао је ријеч „арслан“.

Тек с почетка 1943. године долази до промјене асоцијативног поља ове ријечи, која за свој фреквенцијски врх опет нема зооним „тигар“ већ према њему изведени назив – њемачку „Тигар дивизију“. Наиме, све док се није десила Четврта непријатељска офанзива, у чијем саставу је била и ова опака њемачко-ушашка дивизија, која је начинила погром у Грмечу, камо се у збјег склонио силни подгрмечки живаљ, домаћи човјек није знао за ријеч „тигар“. Одједном, кроз назив ове њемачке дивизије, ријеч „тигар“ улази у лексички фонд подгрмечког човјека као страшна страна ријеч са заузетим значењем, која је доспјела из управо неријатељског, њемачког језика, која ће као туђица бити адаптирана у „тигер“.

3. Из њемачког језика потиче протознак који ће писцу послужити као градиво у стварању крвавог *Тигровог* лика, тог туђег, непознатог човјека, посланог да буде командант цијеле Подгорине, који би да „бутум спепели тај смрдљиви животињски брлог“. *Тигар* је дошао по директиви „одозго“, да као комуниста и Шпанац смијени „њиховог“ дотадашњег команданта, Милоша Радекића, само зато што је овај био предатни краљев официр. И као што је *Тигар* као јунак са Гвадалахаре залутао у беспуће Подгорине, тако је и његово туђе име залутало у српски именослов да би га устаници, али и „Турци“, усташе, адаптирали по народски у *Тигер*.

Оди вамо, Тигер! (70).

Слободна вербална асоцијација на ријеч „тигар“ гласила је „љути убица“ харангера, који спречавају развитак револуције, а у основи пукe сиротиње која је каткад знала да „пружи језик“. Одмазда на лицу мјеста

била је смрт стријељањем од стране тог убице горег него што су били нацистички фолксдојчери из њемачке „Тигар дивизије“, са којима су се те „кожунлије“ бориле по беспућима снијегом завијаног Грмеча.

Досадашње интерпретације имена *Тигар* упадале су у замку погрешне семасиологизације, јер су у овоме знаку по перцептивном аутоматизму читале само његов дословни смисао, проистекао из зоонимског лексичког значења. Међутим, у историографској литератури која нам је служила као прототекст за роман *Глуви баруџи* наишли смо на поуздан лексички траг који нас је водио ка „Тигар дивизији“, са којом су ти „камелеони“, „преживари“, како их погрдно назива *Тигар*, водили борбе на живот и смрт с почетка 1943. године. У њима је та швапска дивизија побила силни српски живаљ који се по партизанској директиви склонио у снијегом завијани Грмеч, како би био што лакши плијен окупатору.

Командант *Тигар* именован је по аналогiji према сложенom знаку, посуђеници из њемачког језика, „Тигар дивизији“, која, опет, асоцијативно-мотивационо призива назив „Крајишка дивизија“, којом је командовао један од Тигрових преовлађујућих протоликова, Слободан Данко Митров, комуниста и шпански борац, што је у роману *Глуви баруџи* и *Тигар*. Ова партизанска дивизија „била је формирана 10. септембра 1941. у Мајкић-Јапри, у којој се налазио Штаб 'Крајишке дивизије', који је био устаничко војно руководство за цијелу Босанску Крајину. Командант у овом Штабу био је Слободан Данко Митров, а политички комесар Бранко Бабић Словенац“.

Из информације да је командант *Тигар* добио име према њемачкој „Тигар дивизији“, лако се чита порука да се *Тигар* према Подгоранима односио горе него „охоли Наци“, како би казао Ћопић у својој херојици, *Пјесми мртвих њролејтера*; чак је од њих опаснији јер предводи саме устаничке редове. Баш онако како је то у оновременој историјској стварности чинио *Тигров* протолик Данко Митров, запамћен као пријек на пиштољу, пресудитељ без суђења и ликвидатор бројних „петоклонаша“, те „банде из брлога, смрдљивог животињског брлога“. За његов штаб у Мајкић-Јапри у народу се говорило: „Ко оде Штабу, оде на ћабу“.

4. Многи Ћопићеви поетоними остали су досад непрочитани или су погрешно читани управо зато што њихови тумачи нису успијевали да пређу „праг видљивости“, већ су их радије анализирали у познатом идеолошком кључу који је Ћопић већ 60. година иронизовао стављајући на кушњу своје прогониоце. У његовом отпору тоталитаризму наметаном од стране неостаљинистичке идеологије, коју метафорички можемо представити као ђулад на ногама, настао је тако један ненадмашан лик на кога се сасвим поуздано може односити пишчев исказ како су

„сва његова имена и ликови стварни“, што је поновио и у предговору своје тестаментарне књиге *Башиће слезове боје*, у којој је записао:

„Ти би [Зијо] најбоље знао да ништа нисам измислио и да се у овоме послу не може измишљати, а поготову добри људи и свети бојовници. На жалост, ни ове друге нисам измислио, мрке убице с људским лицем [...]“

Један од таквих мрких убица је и командант *Тигар* као слика мишљења омеђена идеологијом, у чијем означеном су похрањени све сами партизански хероји. „Знање о сличности“ наводи нас на закључак да је у ужем семантичком језгру асоцијативног поља идеологема *Тигар* најзаступљеније заједничко значење са протоликом Слободаном Данком Митровим (Митровићем), народним херојем. У ширем семантичком пољу учествују и други хероји које је Ћопић одбио да канонизује у легенду, попут књижевника Хасана Кикића, тада званог Слободан Анђелић, који је као Муслиман узео за псеудоним српско име и презиме како би га лакше прихватили у партизанским редовима, у апсолутном омјеру српским. Према његовој смрти од „глувог барута“ Ћопић ће у суптилној аналогiji описати смрт свога главног јунака. У *Тигровом* лику такође налазимо означеничке трагове који воде до козарског команданта Ивице Марушића Ратка, Хрвата, те четвртог протилика којег смо транстекстуално реконструисали, Косте Нађа, Јевреја, маленог растом и, попут *Тигра*, лошег пјевача. Сви они харали су српским Подгрмечом, том Ћопићевом родном *Подгорином*, која је била слободна територија током читавог рата, да би за награду у „осмој офанзиви“ била расељена и колонизована у Банат, на земљу фолксдојчера, с којим су српски борци јуначки војевали у Четвртој непријатељској офанзиви.

5. Бранко Ћопић први је посљератни књижевник који је доказао да у његовој мајсторској радионици као својеврсној кутији са алатом нема мјеста за тоталитарно мишљење. Он му се супротставио на више него плононосан начин, одбијајући да учествује у канонизацији легенде о партизанским херојима и одлучујућој улози комуниста у устанку и народоослободилачкој борби. Романом *Глуви барути* увелико је заподјенуо своју неравноправну борбу са наметнутим идеолошким канонима који су били зацарили у тадашњој југословенској књижевности. Режим је одговорио тако што је великог писца под будним оком држао све до смртног часа,¹ о чему свједочи најобимнији досије од свих

¹ Умјесто да тога дана, 26. марта 1984. године, оде на још један од бројних информативних разговора, на које је деценијама морао да одлази, Ћопић је радије изабрао да прискочи смрти, не чекајући да она дође по њега.

досијеа о српским књижевницима, откривен деведесетих година у безбиједносним службама.

ИЗВОР

Ћопић 1975: Бранко Ћопић, *Глуви барути*, Сабрана дела Бранка Ћопића, Јубиларно издање, књ. 6, Београд: Просвета.

ЛИТЕРАТУРА

Гронден 2010: Жан Гронден, *Увод у филозофску херменаутику*, Нови Сад: Академска књига.

Лотман–Успенски 1979: Јуриј М. Лотман, Борис А. Успенски, *Мити – име – култура*, Београд: Трећи програм Радио-Београда.

Пипер–Драгићевић–Стефановић 2005: Предраг Пипер, Рајна Драгичевић, Марија Стефановић, *Асоцијативни речник српског језика*, Београд: Службени лист, Филолошки факултет, Београдска књига.

Пипер 2009: Предраг Пипер, Реч *Косово* и њене вербалне асоцијације у српском језику, *Даница* 15, Београд, 85–95.

Мирјана Н. Стојисављевић

«ВНУТРЕННОСТЬ» ПОЭТОНИМА *ТИГАР* БРАНКО ЧОПИЧА

Резюме

Наименование главного героя романа *Глуви барут* (русск. *Бесшумный порох*) Бранко Чопича посредством прозвища *Тигар* (русск. *Тигр*) является самым простым способом характеристики героя. К «чтению» этого поэтонима мы подошли с точки зрения, опирающейся на говор места рождения писателя, с целью установить норму употребления слова «тигар». Анализом вербальных ассоциаций мы устанавливаем, что слово «тигар» поступило в подгрмечский говор в 1943 году вместе с Четвертым вражеским наступлением и немецкой «Тигр дивизией». Прозвище *Тигар* партизанского командующего писатель произвел в соответствии с этим названием, из чего следует и отрицательная семантизация главного героя, подразумевающая, что он хуже нацистов.

Ключевые слова: поэтоним, протооним, прозвище, протогерой, ассоциация.